

Δρ Γιάννης Καρακατσιάνης

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ¹

Πολλοί, κυρίες και κύριοι, ίσως διερωτώνται γιατί το Ελληνικό Κράτος γιορτάζει ως εθνική επέτειο την ημερομηνία της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940, με την οποία άρχισε έναν πόλεμο, τον ελληνοϊταλικό. Και γιατί άραγε δεν γιορτάζει, όπως οι περισσότερες χώρες της Ευρώπης, το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την Απελευθέρωση της Ελλάδας από τις Γερμανικές δυνάμεις Κατοχής; Θεωρώ ότι η σύντομη ακόλουθη αφήγηση των γεγονότων, που σχετίζονται με την Απελευθέρωση της Καλαμάτας, και γενικότερα της Μεσσηνίας, από τις Γερμανικές Δυνάμεις Κατοχής, θα δώσει από μόνη της την απάντηση στην απορία αυτή, καταδεικνύοντας ότι η ελληνική μεταπολεμική κοινωνία δεν ήταν σε ώριμη θέση να διαχειριστεί το συλλογικό τραύμα, που γεννήθηκε από τα χρόνια της Κατοχής.

6 Σεπτεμβρίου 1944, πρώτες πρωινές ώρες, οι Γερμανικές δυνάμεις Κατοχής εγκατελείπουν την πόλη της Καλαμάτας.... Αντίθετα από άλλες πόλεις, όπως την Πάτρα ή ο Βόλος και τα Ιωάννινα, που οι Γερμανοί τις κατέστρεφαν κατά την υποχώρησή τους, για τους Καλαματιανούς φαινόταν ότι αυτή η ημέρα θα ήταν εφελτήριο χαράς• και κάτι τέτοιο έδειχναν και για την Καλαμάτα, όπως και για την Αθήνα άλλωστε, που σημειωτέον δεν είχε απελευθερωθεί ακόμη, οι σημαιοστολισμοί της πόλης, τα βιολιά και τα νταούλια, που ακούγονταν, ή η έπαρση της ελληνικής σημαίας στο τότε Διοικητήριο, στην οδό Σιδηροδρομικού Σταθμού, επάνω από την Αγροτική Τράπεζα, με την παρουσία των τοπικών αρχών και εκπροσώπων της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας.

Ωστόσο, στην πραγματικότητα η χαρά αυτή ήταν επιφανειακή ή και πρόσκαιρη. Κι αυτό, γιατί η Απελευθέρωση επρόκειτο να δώσει τη θέση της σε μία εμφύλια σύγκρουση ανάμεσα σε δύο παρατάξεις, που υποστήριζαν ένα διαφορετικό μέλλον για την Ελλάδα. Από τη μία μεριά βρισκόταν το *Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο* (ΕΑΜ) και ο *Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός* (ΕΛΑΣ) κι από την άλλη οι δυνάμεις των *Ταγμάτων Ασφαλείας*, που θα ξεκινούσαν (μάλλον καλύτερα θα αποκάλυπταν την ήδη υπάρχουσα) αιματηρή εμφύλια διαμάχη.

¹ Το κείμενο ανακοινώθει στην Διημερίδα με θέμα «Κατοχή, Αντίσταση και Απελευθέρωση», που διοργάνωσε ο Σύνδεσμος Φιλολόγων Μεσσηνίας στις 1 και 2 Οκτωβρίου 2016. Η παρουσίαση αυτή στηρίζεται στα αρχεία της εποχής, στη βιβλιογραφία, μέρος της οποίας παρουσιάζεται στο τέλος, και κυρίως στο ανέλδοτο απομαγνητοφωνημένο προσωπικό αρχείο του συγγραφέα, ο οποίος έχει συζητήσεις με ανθρώπους που έζησαν τα γεγονότα.

Αυτή η διαμάχη, εκείνη τη στιγμή, το Σεπτέμβριο του 1944, πήρε δραματικές διαστάσεις στη Μεσσηνία και οδήγησε σ' έναν πεντάχρονο Εμφύλιο Πόλεμο στη συνέχεια (1944-1949). Την ίδια μέρα, μπήκε πρώτο στην πόλη της Καλαμάτας μετά την Απελευθέρωση το *Τάγμα Ασφαλείας* της πόλης με επικεφαλής τον ταγματάρχη **Νικόλαο Θεοφάνους**. Κάτι τέτοιο κινητοποίησε την άλλη μεγάλη δύναμη, που δρούσε πολιτικο-στρατιωτικά στην περιοχή, το 9^ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ, το οποίο ²θεώρησε ότι ο έλεγχος της Καλαμάτας από τις δυνάμεις των *Ταγμάτων Ασφαλείας* θα αποτελούσε αρνητική εξέλιξη για το μέλλον της πόλης και θα δημιουργούσε τετελεσμένα μελλοντικά γεγονότα εναντίον των συμφερόντων του λαού. Ας θυμόμαστε ότι η πολιτική κατάσταση στη χώρα αναφορικά με το πολιτικό μέλλον της ήταν ακόμα εύθραστη, καθώς ο έλεγχος της εξουσίας μοιραζόταν ανάμεσα στο Αρχηγείο της Μέσης Ανατολής, όπου βρισκόταν η επίσημη εξόριστη κυβέρνηση της Ελλάδας, και στην Κυβέρνηση του βουνού, τη λεγόμενη *Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης* (ΠΕΕΑ), που ελεγχόταν από το ΕΑΜ. Η κάθε δύναμη αγωνιζόταν για τον απόλυτο έλεγχο.

Ο ΕΛΑΣ αποφασίζει λοιπόν να επιτεθεί στην Καλαμάτα, η οποία για δύο μέρες βρισκόταν υπό τον έλεγχο των *Ταγμάτων Ασφαλείας*. Και η επίθεση γίνεται τρεις μέρες μετά την Απελευθέρωση, στις 9 Σεπτεμβρίου του 1944. Εκείνη την ημέρα, τρεις μέρες μετά την Απελευθέρωση, λαμβάνει χώρα η φονική, μία από τις πρώτες στην απελευθερωμένη Ελλάδα, εμφύλια μάχη Ελλήνων, η μάχη της Καλαμάτας, ανάμεσα στις δυνάμεις του 9^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ (με τη συνδρομή και μανιάτικων μονάδων του 8^{ου} Συντάγματος με έδρα την Σπάρτη) και στους άνδρες των *Ταγμάτων Ασφαλείας* και της Χωροφυλακής. Ο ΕΛΑΣ κατά τις πολεμικές συγκρούσεις στην πόλη καταφέρνει και ανατινάξει την έδρα της Χωροφυλακής, που βρισκόταν στο σημερινό κτίριο του Επιμελητηρίου Μεσσηνίας. Η κατοχική διοίκηση και ο κατοχικός δήμαρχος της Καλαμάτας, φαρμακοποιός και γιός του παλαιού δημάρχου Μεσσηνίας, **Καραντζά, Ηλίας Καρατζάς**, συλλαμβάνονται και μόνο οι **Θεοφάνους** και **Δημήτριος Περρωτής**, νομάρχης Μεσσηνίας, διέφυγαν στον Μελιγαλά, σημαντικό προπύργιο των *Ταγμάτων Ασφαλείας* στην Μεσσηνία.

Έτσι στις 9 Σεπτεμβρίου αρχίζει για την Καλαμάτα, που μαστιζόταν από την πείνα, την έλλειψη φαρμάκων, την ανεργία και τις πολιτικές, τις προσωπικές και οικογενειακές διχόνοιες από τις συμπεριφορές ανθρώπων την περίοδο της Κατοχής, η περίοδος της λεγόμενης «Εαμοκρατίας». Ταυτόχρονα, και με τη μάχη αυτή, οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι στην Καλαμάτα ανάμεσα σε ελληνικές δυνάμεις, αποκαλύφθηκε η διχόνοια του ντόπιου πληθυσμού, ο οποίος δεν μπορούσε να χαρεί την ήττα του ναζισμού και ετοιμαζόταν να εκδηλώσει τη ζηλοφθονία του, το θυμό και το μίσος του, να σκοτώσει, να μη σκεφτεί το συνάνθρωπό του, επειδή η βία του πολέμου (βιασμοί, δολοφονίες, παράνομη αιχμαλωσία, έκτακτα και άτυπα στρατοδικεία, εκτελέσεις, εξορίες) του ήταν οικεία και οι μηχανισμοί ατομικής επιβίωσης (καταγγελίες γειτόνων, μαύρη αγορά, λαθρεμπόριο, συνεργασία με τον

² Σε μία σπάνια φωτογραφία που απαθανατίζει το γεγονός διακρίνουμε αδρομερώς το ντύσιμο των μελών του *Τάγματος Ασφαλείας* με γερμανικές στολές.

κατακτητή, κλοπές, καταπατήσεις περιουσιών, τεχνάσματα για εύρεση και απόκρυψη τροφής), όπως εξελίσσονταν με ευρηματικούς τρόπους από το 1940 και μετά, γίνονταν μόνιμοι τρόποι κοινωνικής συμπεριφοράς.

Πριν συνεχίσουμε τα γεγονότα, που ακολούθησαν την Απελευθέρωση στη Μεσσηνία, ας δούμε σύντομα την κατάσταση στην Καλαμάτα και τη Μεσσηνία, που οδήγησε στην εμφύλια σύγκρουση των Μεσσηνίων. Πριν από τον Πόλεμο η Μεσσηνία ήταν μία αγροτική περιοχή, που, για τα δεδομένα του Ελληνικού Κράτους, παρήγαγε πλούτο, ο οποίος κυρίως ρευστοποιόταν με τη μεταφορά προϊόντων στο εξωτερικό από το λιμάνι της πόλης. Μετά τη γερμανοϊταλική Κατοχή, το 1941, επήλθε στην Καλαμάτα πείνα και υποσιτισμός, ενώ τα χωριά έως το 1943 και τις γερμανικές επελάσεις στην επαρχία, είχαν τα βασικά για το προς το ζην.

Το ΕΑΜ πρωτοανδρώθηκε, προσπαθώντας να περιορίσει τη ληστεία και το λαθρεμπόριο, και στη συνέχεια ελεγχόταν κυρίως από το ΚΚΕ ασπαζόμενο την ιδεολογία της μετατροπής της Ελλάδας σε μία αβασίλευτη λαϊκή δημοκρατία. Οι μεσσηνιοί αξιωματικοί, σε συνεργασία με την εξόριστη ελληνική κυβέρνηση του Καΐρου και με την εποπτεία της Μ. Βρετανίας δημιούργησαν τον Ελληνικό Στρατό (Ε.Σ.). Αυτές οι ομάδες έδρασαν στα βουνά της ορεινής Τριφυλίας και στον Ταΰγετο. Το 1944 τον Ε.Σ. αντικαθιστούν τα *Τάγματα Ασφαλείας*, που δρουν σε συνεργασία με τις γερμανικές αρχές Κατοχής και συγκρούονται με τον ΕΛΑΣ. Η βία των δυνάμεων Κατοχής και των *Ταγμάτων Ασφαλείας* σχετιζόταν κυρίως με καταδόσεις στις Γερμανικές Αρχές και αντίποινα για αντιστασιακές πράξεις (στις 23 Οκτωβρίου του 1943 συνελήφθησαν 500 όμηροι στην Καλαμάτα και στις 27 Ιανουαρίου 1944 συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν στην πλατεία της Καλαμάτας 188 άτομα, ανάμεσά τους και δύο παιδιά, ενώ το πρώτο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου εκτελέστηκαν 500 άτομα), ενώ η βία από τον ΕΛΑΣ σχετιζόταν με εκτελέσεις ύστερα από καταγγελίες για προδοσία και συνεργασία με τις δυνάμεις Κατοχής (η ΟΠΛΑ στην Καλαμάτα είχε μεγάλη δύναμη και «εξαφάνιζε» τη νύχτα ανθρώπους όπως τον αξιωματικό **Γιαλουράκο**³), αρπαγές και κλοπές ζώων και υλικών αγαθών.

Θα λέγαμε ότι ισχυρά κέντρα των *Ταγμάτων Ασφαλείας* στην Μεσσηνία ήταν η επαρχία Μεσσηνίας και οι κωμοπόλεις του Μελιγαλά και των Γαργαλιάνων όπως και οι περιοχές περίξ της Καλαμάτας. Από την άλλη μεριά, πυρήνες του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ ήταν η Καλαμάτα και οι ορεινές περιοχές του Ταΰγετου και της Τριφυλίας. Ως προς την πόλη της Καλαμάτας ο ΕΛΑΣ έλεγχε την *Ράχη* (λεγόταν ότι άντρες των *Ταγμάτων* και δυνάμεις Κατοχής απεύφευγαν να πηγαίνουν σ' αυτή την περιοχή από το φόβο μήπως άντρες της ΟΠΛΑ τους δολοφονήσουν κατά τις συνήθεις τακτικές τους πισώπλατα) και την *Λαγκάδα* (εκεί κρύβονταν οι αντάρτες, που ήθελαν να αποφύγουν τον έλεγχο στους *Φόρους*, στην περιοχή της Αθηνών, που οι δυνάμεις Κατοχής έλεγχαν όσες και όσους εισέρχονταν στην πόλη της Καλαμάτας, και έτρωγαν κρυφά χόρτα αφού κατήγγειλαν όπως και οι Καλαματιανοί ότι οι κάτοικοι

³ Σε σωζόμενες φωτογραφίες εποχής διακρίνουμε φανερά τα μέλη της ΟΠΛΑ της Καλαμάτας, τα οποία φορούσαν π.χ. στο έκτακτο στρατοδικείο εναντίον του φαρμακοποιού κατοχικού δήμαρχου της Καλαμάτας, **Καραντζά**, τα χαρακτηριστικά καπελάκια.

των Λεικών, λίγο πιο βόρεια, δεν τους άφηναν να πάρουν χόρτα από τα κτήματά τους), την *Φυτειά* και είχαν ισχυρή παρουσία στην *Παραλία*. Το κέντρο της Καλαμάτας (*Ταξίάρχες*, όπου στο Γυμνάσιο Θηλέων στεγάζονταν τα *Τάγματα Ασφαλείας* της πόλης, οδός Αναγνωσταρά, όπου βρισκόταν το κτίριο της Γκεστάπο) ελέγχονταν από τους άνδρες των *Ταγμάτων Ασφαλείας* κι εκεί συνωστίζονταν μαυραγορίτες, λαθρέμποροι, μικροί απατεώνες, που αντάλλασσαν πληροφορίες και υλικά αγαθά με βασικό σκοπό την αποκόμιση κέρδους εκ μέρους τους.

Τώρα με βάση τα παραπάνω μπορούμε να καταλάβουμε το υπόβαθρο που υπαγόρευσε με μαθηματική ακρίβεια την εμφυλιακή μάχη της Καλαμάτας στις 9 Σεπτεμβρίου 1944, αμέσως μετά την απελευθέρωσή της από τους Γερμανούς. Μία μέρα μετά, στις 10 Σεπτεμβρίου 1944, το ΕΑΜ ηρωοποιεί τα δικά του θύματα από τη μάχη της Καλαμάτας. Διοργανώνει πομπή σε όλα τα κεντρικά τμήματα της πόλης με τους δώδεκα σωρούς Ελασιτών. Προηγείται η σωρός του αρχηγού του 9^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ, **Γ. Σκλάβου**. Την τελετή της κηδείας τέλεσε ο μητροπολίτης Γυθείου και Οιτύλου, **Χρυσόστομος Δασκαλάκης**, αφού ο μητροπολίτης Μεσσηνίας, **Πολύκαρπος Συνοδινός**, ασθενούσε. Μάλιστα, μάλλον η ενέργεια αυτή έκανε αγαπητό τον εκδιωχθέντα⁴ (το 1944) από τη συντηρητική και αντιαμική ελίτ του Γυθείου⁵, **Χρυσόστομο Δασκαλάκη** στην Καλαμάτα και διευκόλυνε την *Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος* να τον εκλέξει τον Οκτώβριο του 1945 μητροπολίτη Μεσσηνίας μετά το θάνατο του **Πολύκαρπου**. Την επόμενη ημέρα, στις 11 Σεπτεμβρίου 1944, ο ΕΛΑΣ ελέγχει την πόλη και αναλαμβάνει να οργανώσει εορταστικές τελετές και συγκεντρώσεις με αφορμή την Απελευθέρωση της Καλαμάτας. Δηλαδή οι επίσημες εορταστικές εκδηλώσεις των Καλαματιανών για την Απελευθέρωση έγιναν μετά τη μάχη της Καλαμάτας υπό την αιγίδα του ΕΑΜ σ' ένα περιβάλλον, όπως μας δείχνουν οι φωτογραφίες αλλά και οι μαρτυρίες της εποχής, φτώχειας και ανασφάλειας για το μέλλον.

Η συνέχεια προβλεπόταν ακόμη πιο σκληρή. Ο Νομάρχης Μεσσηνίας, **Περρωτής**, και ο αρχηγός των Ταγμάτων Ασφαλείας, **Θεοφάνους**, μαζί με όσους άνδρες διασώθηκαν από τη μάχη της Καλαμάτας, συγκεντρώνονται στον Μελιγαλά, όπου βρίσκονταν αρκετά ισχυρές δυνάμεις μελών των Ταγμάτων. Ο ΕΛΑΣ αποφασίζει να τους χτυπήσει, συγκεντώνοντας δυνάμεις και από Λακωνία και από Αρκαδία. Στις 13 Σεπτεμβρίου επιτελείται μία σκληρή μάχη ανάμεσα στον επιτιθέμενο ΕΛΑΣ και στους αμυνόμενους άνδρες των *Ταγμάτων Ασφαλείας*, που είχαν ταμπουρωθεί στον Μελιγαλά⁶. Το αποτέλεσμα ήταν νίκη για τον ΕΛΑΣ. Αλλά επρόκειτο για μία βαριά νίκη, που συνοδεύτηκε από εκατοντάδες νεκρούς πολεμιστές (οι απώλειες του ΕΛΑΣ

⁴ Πολλοί αγνοούν ή αποσιωπούν το προαναφερόμενο γεγονός.

⁵ Σ' αυτή την ελίτ κυριαρχούσε ο επίσης φαρμακοποιός **Λυμπέρης**.

⁶ Ας σημειωθεί το γνωστό γεγονός της παρουσίας τη συγκεκριμένη στην Μεσσηνία του **Άρη Βελουχιώτη**, ο οποίος διαφωνούσε με την πολιτική στασητική του ΕΑΜ, που ευθυγραμμιζόταν στη *συμφωνία του Λιβάνου* και είχε αποφασίσει να υπογράψει επικείμενη νέου τύπου συμφωνία, αυτήν της Καζέρτας. Αποτελούσε δηλαδή μία «δυσμενή μετάθεση» η αποστολή **Βελουχιώτη** στην Μεσσηνία ή ένα μήνυμα ισχύος στην Μ. Βρετανία ενόψει των συνομιλιών και των διαπραγματεύσεων και της υπογραφής της *συμφωνίας της Καζέρτας*.

ανήλθαν σε 200 περίπου άνδρες, ενώ εκατοντάδες ήταν και τα θύματα των ανδρών από τα *Τάγματα Ασφαλείας*) αλλά και από εκδικητικούς ή αντεκδικητικούς φόνους κατοίκων του Μελιγαλά, των οποίων οι σωροί πετάχθηκαν από τους αντάρτες και το άτακτο πλήθος από γειτονικά με το Μελιγαλά χωριά (π.χ. Σκάλα) στη λεγόμενη *Πηγάδα*. Οι φρικαλεότητες δεν έλαβαν τέλος εκεί. Την ίδια μέρα στην Καλαμάτα με πρωτοβουλία της ΟΠΛΑ πραγματοποιείται έκτακτο στρατοδικείο από τον ΕΛΑΣ στην Καλαμάτα (φωτ. 49), που δικάζει δεκαεννέα (19) κατηγορούμενους για προδοσία και καταδικάζει τρεις (3) σε θάνατο, ανάμεσά τους και τον κατοχικό δήμαρχο Καλαμάτας **Ηλία Καραντζά** (φωτ. 50). Εντωμεταξύ, τις επόμενες ημέρες από τον Μελιγαλά πολλοί αιχμάλωτοι (φωτ. 52) του ΕΛΑΣ, όπως ο νομάρχης **Περρωτής**, ο οποίος θεωρήθηκε πατέρας των *Ταγμάτων Ασφαλείας* στην Καλαμάτα, σύρθηκαν (κυριολεκτικά και μεταφορικά) στην κεντρική πλατεία της Καλαμάτας, όπου στις 17 Σεπτεμβρίου λιντσαρίστηκαν από το μαινόμενο εναντίον τους φιλοεαμικό πλήθος (φωτ. 54). Ο κύκλος βίας στην Μεσσηνία κορυφώνεται. Στις 21 Σεπτεμβρίου στην Πύλο λιντσάρονται από το φιλοεαμικό πλήθος τα πιο σημαντικά μέλη των *Ταγμάτων Ασφαλείας* με έδρα τους Γαργαλιάνους. Στα τέλη Σεπτεμβρίου όλη η Μεσσηνία ελέγχεται πλήρως από τον ΕΛΑΣ (φωτ. 56). Κάτι τέτοιο, όπως ήταν αναμενόμενο, δεν άφησε αδιάφορη την Μ. Βρετανία, η οποία σε συνεννόηση με τη Σοβιετική Ένωση κατάφερε στην Καζέρτα της Ιταλίας να πείσει τους αντιπροσώπους του ΕΑΜ να αποδεχτούν, λόγω των έκτακτων εμφύλιων παθών, Άγγλο στρατηγό ως αρχηγό της προσπάθειας για ειρήνευση στην Ελλάδα. Σ' αυτή τη συμφωνία, τη γνωστή ως *Συμφωνία της Καζέρτας*, οι Βρετανοί αποδέχτηκαν τον πρόσκαιρο έλεγχο της Πελοποννήσου από το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ, αφού τα Γενικά Αρχηγεία αυτών των ομάδων θα πειθαρχούσαν στο Βρετανό στρατιωτικό αρχηγό, το στρατηγό **Σκόμπι**. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι Βρετανοί στέλνουν στην Καλαμάτα από την Αίγυπτο μέσω Κυθήρων τον πολιτικό **Παναγιώτη Κανελλόπουλο** ως αντιπρόσωπό τους, όπως άλλωστε κι ο ίδιος παραδέχεται στα *Απομνημονεύματά* του, με σκοπό να ελέγχει τις κινήσεις και την πολιτική του ΕΑΜ στην Πελοπόννησο και να τους ενημερώνει.

Κι έτσι ολοκληρώνεται ολοκληρώνεται ο κύκλος αίματος στην Μεσσηνία, που σιγά σιγά πειθαρχεί κι αυτή στη *συμφωνία της Καζέρτας*. Ενώ σε όλες τις άλλες νοτιο-ελλαδικές περιοχές η Απελευθέρωση από τους Γερμανούς δεν οδήγησε σε απροκάλυπτες αιματοχυσίες, αφού τα μέλη των *Ταγμάτων Ασφαλείας* π.χ. στο Αγρίνιο, στην Τρίπολη, στο Γύθειο, στην Σπάρτη παραδόθηκαν στον ΕΛΑΣ και αυτός αμέσως τους παρέδωσε στους Βρετανούς, στην Μεσσηνία ΕΛΑΣ και *Τάγματα Ασφαλείας* συγκρούστηκαν μανιασμένα. Ενώ σε όλες τις άλλες νοτιο-ελλαδικές περιοχές μετά την Απελευθέρωση δεν είχαμε αποδεδειγμένα αρκετά θύματα από εμφύλιες συγκρούσεις, στην Μεσσηνία είχαμε εκατόμβες τέτοιων θυμάτων. Κι ενώ σε όλες τις άλλες περιοχές της νότιας Ελλάδας τα τραύματα (φωτ. 66) από την εμφύλια διχόνοια σκεπάζονταν, έστω και πρόσκαιρα, από τη χαρά της Απελευθέρωσης ή από τις καθημερινές τακτικές για επίλυση της πείνας και του υποσιτισμού, στην Μεσσηνία αυτά δεν αρκούσαν για να εμποδίσουν τις κατά μέτωπο εμφύλιες μάχες. Αν κάποιος κάτοικος σε άλλο μέρος της Ελλάδας τότε, αγαθά

σκεπτόμενος, πίστευε ότι ήταν δυνατό να αποφευχθούν τα *Δεκεμβριανά* στην Αθήνα ή ο Εμφύλιος Πόλεμος, που ακολούθησε, τότε σίγουρα κάθε Καλαματιανός και κάθε Μεσσηνίος μπορούσε να τον πείσει για το αντίθετο.

Συνεπώς, αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι, από την παραπάνω παρουσίασή μου συνάγεται το συμπέρασμα ότι για την Μεσσηνία και για την Καλαμάτα η Απελευθέρωση από τους Γερμανούς μάλλον σήμαινε και Απελευθέρωση κατώτερων ζωδών ενστίκτων, που φέρνουν στον άνθρωπο η πίεση, ο πόλεμος, η πείνα, τα βιωμένα προσωπικά και κοινωνικά τραύματα, το αίσθημα επιβίωσης και αδικίας, η χαιρεκακία και η πολιτική και οικονομική εκμετάλλευση. Το τέλος του Πολέμου δεν οδήγησε σε μία ομαλή προσπάθεια διαχείρισης των τραυμάτων. Κανείς δεν ήταν σε θέση να συναισθανθεί το τραύμα από τον πόνο του «άλλου», αφού βίωνε δραματικά το προσωπικό ή οικογενειακό του τραύμα. Και, καθώς τα νωπά τραύματα πονάνε πολύ και εκλύουν τεράστιες ποσότητες θυμού προς πάσα κατεύθυνση, αντιλαμβανόμαστε εύκολα την απάντηση στο αρχικό μας ερώτημα γιατί το Ελληνικό Κράτος δεν επέλεξε, όπως οι περσσότερες ευρωπαϊκές χώρες, να ορίσει ως επέτειο την Απελευθέρωση της Ελλάδας από τις Γερμανικές δυνάμεις Κατοχής: γιατί ξέρουμε καλά, ως φιλόλογοι, από έναν συγγραφέα που έζησε τα δραματικά γεγονότα της περιόδου, που περιγράψαμε, ότι είναι δυνατό «*εκεί που σωμαίνου οι λύκοι να ουρλιάζου οι άνθρωποι*» (Μ. Λουντέμης).

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ν. Ζερβής, «*Καλαμάτα*», *Κατοχή- Αντίσταση- Απελευθέρωση*, τόμοι Α', Β', Γ' και Δ', Καλαμάτα, 1998,

S. N. Kalyvas, *The Logic of Violence in Civil War*, New York, Cambridge University Press, 2006,

I. Karakatsianis, "A Clan- Based Society of South Greece and its Militarization after the Second World War: Some characteristics of Violence and the Construction of Habitus in the South Peloponnese", *History and Anthropology*, vol. 21, n. 2, June 2010, 121-138,

Γ. Καρακατσιάνης (επιμ.), *Νότια Πελοπόννησος 1935-1950*, Αθήνα, εκδ. Συνδέσμου Φιλολόγων Μεσσηνίας & εκδ. Αλφειός, 2009,

Γ. Καρακατσιάνης, *Η κατοχική εμπειρία στις πόλεις της δυτικής και νότιας Ελλάδας*, Σεμιναριακό Μάθημα με τίτλο «Κατεχόμενες πόλεις: Η ελληνική και ευρωπαϊκή αστική εμπειρία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου», Υπεύθυνος Καθηγητής Χ. Φλάισερ, Σημειώσεις στο Μεταπτυχιακό Μάθημα του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΕΚΠΑ, 2010-2011,

Γ. Καρακατσιάνης, *Ο Πόλεμος στη Μάνη. Κατοχή, Αντίσταση, Εμφύλιος μέσα από αφηγήσεις πρωταγωνιστών και ανέκδοτες πηγές*. τ. Α', τ. Β', Αρεόπολη, Αδούλωτη Μάνη, 2014,

Γ. Καρακατσιάνης, «Πώς επιβιώνουν οι πόλεις μετά την κρίση; Στοιχεία για την κοινωνική ιστορία της μετεμφυλιακής επαρχιακής ελληνικής πόλης» στο Ρ. Β. Μπούσχοτεν, Τ. Βερβενιώτη, Δ. Λαμπροπούλου, Μ. Μούλιου, Π. Χαντζαρούλα, *Η μνήμη αφηγείται την πόλη. Προφορική ιστορία και μνήμη του αστικού χώρου*, Αθήνα, Πλέθρον, 2016, 249-263,

Γρηγόρης Κριμπάς, *Εμφύλιος. Γενική Εικόνα- Γεγονότα από το Μοριά*, τ. Α, Καλαμάτα 2004

Γρηγόρης Κριμπάς, *Εμφύλιος. Γενική Εικόνα- Γεγονότα από το Μοριά*, τ. Β, Καλαμάτα 2005

Αν. Μηλίτση- Στ. Βερράρου, *Η Καλαμάτα μέσα από το φακό του Χρήστου Αλειφέρη, 1937-1974*, ΥΠΕΠΘ- ΓΑΚ Ν. Μεσσηνίας, 2013,

Ι. Μπουγάς, *Μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος Δασκαλάκης (1905-1961). Ο αναμορφωτής της Μεσσηνίας μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, Καλαμάτα, Έλυτρον, 2011,

Σπ. Ξιάρχος, *Η αλήθεια για το Μελιγαλά προ και μετά τη μάχη*, Καλαμάτα, 1982

Η. Παπαστεριόπουλος, *Ο Μωρηάς στα όπλα*, 5 τ., Αθήνα, 1965-1975,

Χ. Φλάισερ, «Κατοχή και Αντίσταση, 1941-1944», *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΣΤ, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 2000, σελ. 7-56.